

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK FELÜGYELŐBIZOTTSÁGÁNAK JOGÁLLÁSA

LEGAL STATUS OF THE SUPERVISORY BOARDS IN THE BUSINESS COMPANIES

dr. Horváth László¹

¹ Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Tanszék, GAMF Műszaki és Informatikai Kar, Pallasz Athéné Egyetem, Magyarország

Kulcsszavak:

társasági jog
cégjog
felügyelőbizottság
felelős társaságirányítás

Keywords:

company law
corporate law
supervisory board
corporate governance

Cikktörténet:

Beérkezett 2016. szeptember 7.
Átdolgozva 2016. szeptember 30.
Elfogadva 2016. október 15.

Összefoglalás

Jelen dolgozat célja, hogy a felügyelőbizottság tevékenységét, mint a gazdasági társaságok ellenőrzésének egyik lehetséges eszközét bemutassa.

Abstract

This article aims to show the surveillance activities of the supervisory board as one of the available tools to companies control.

1. Bevezetés

Jelen dolgozat célja, hogy bemutassa a jogi személyek, ezen belül a gazdasági társaságok felügyelőbizottságára irányadó szabályozásai környezetét és ezen társasági szerv tevékenységét, és ezzel a vonatkozó jogszabályi környezetet, bírósági döntéseket és a témában megjelent – sajnálatosan kevés számú – jogirodalmi munkákat összefoglalja. Feladatom elkészültét nehezítette, hogy e társasági szerv jogirodalma igen szegény. A felügyelőbizottság a jogterület sajátosságai – mint például a joganyag gyakori változása, illetve, hogy kifejezetten szűk szakmai kört érint – okán eddig tudományos szempontból feltáratlan terület, míg a vezető tisztségviselők felelősségével, jogállásával kapcsolatosan jelentős számban születtek mind gyakorlati útmutatók, mint pedig tudományos igényű elméleti művek, addig a tulajdonosi felügyelet ezen eszközzel kapcsolatosan a vonatkozó irodalom jóval szegényesebb. Oka ennek, hogy egyrészt a hazai gyakorlatban a felügyelőbizottság néhol egészen súlytalan, másrészt pedig az elmúlt két és fél évtized jogalkalmazói gyakorlatában jóval nagyobb számban fordultak elő a vezető tisztségviselőkhöz kapcsolódó vitás helyzetek, míg a felügyelőbizottságok ritkábban akadtak fenn a polgári vagy büntető igazságszolgáltatás hálóján. Oka ennek az is, hogy a hazai vállalati környezet ügyvezető-orientált. Míg Németországban a felügyelőbizottság fontos társasági szerv, amelynek tagsága jelentős feladatokat lát el és kiválasztása során komoly harcok dúlnak, addig hazánkban a társaság tagja a napi operatív irányítást biztosító igazgatósági tagságra törekszik, és kevésbé jelent meg az tagi hozzáállás, hogy az ellenőrző szervi tagsággal is kézben tartható az ügyvezetés, és hosszú távon a társaság stratégiai irányítása is. A kockázati tőkebefektetések nagyobb arányú elterjedése, illetve a társaságba elsődlegesen befektetőként érkező tagság

¹ Kapcsolattartó szerző. Tel.: +36-70-225-7451
E-mail cím: dr.horvath.laszlo@horvath-semperger.hu

megjelenése azonban a jövőben felértékelheti a felügyelőbizottságok szerepét, hiszen a vállalatirányításhoz értő, azonban az adott cég technológiai profiljában nem jártas befektető számára elegendő, ha nem napi feladatokkal, hanem csak a cég vagyoni helyzetével foglalkozó szerv tagja lesz, a kívánt cél így is elérhető.

Dolgozatom elkészítése során tehát elsősorban a vonatkozó bírósági gyakorlatra, a jelenleg hatályos jogszabályokra és azok hivatalos indoklására, valamint kommentárookra támaszkodtam, továbbá az elkészült, a téma egy-egy részével foglalkozó jogirodalmi művek segítségével kívántam a vizsgált eljárást bemutatni

Véleményem szerint a felügyelőbizottság felállításának fő célja nem valamiféle, a céges döntéseket lassító, felesleges ellenőrzési lépés beépítése, vagy a vezető tisztségviselőkkel szembeni bizalmatlanság leképeződése meghatározása, és nem is nagyobb súllyal rendelkező tagok fokozott befolyásolási igénye, hanem – mint azt látni fogjuk – a szabályoknak megfelelő cégműködés elősegítése, ezzel pedig hosszú távon hozzájárul a törvényesség és hatékonyság eszméjének erőteljesebb érvényesüléséhez, az egyes vállalkozások és a gazdaság általános állapotának javulásához.

2. A gazdasági társaságok működése feletti felügyelet lehetséges módjai

2.1. A hatályos jogszabályi környezet bemutatása

A hosszas előkészítő munka után elkészült, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény nagyban megváltoztatta a jogi személyekkel kapcsolatos megszokott szabályozási környezetet; azzal, hogy az új kódex egyrészt a gazdasági társaságok valamennyi formáját, tehát a bt-t és a kkt-t is jogi személlyé nyilvánította, másrészt pedig a civil szervezetekre vonatkozó szabályokat a társasági joghoz közelítette, elmondható, hogy a jogalkalmazók sok esetben gyökeresen új helyzet elé kerültek. A korábbi magyar társasági jogi szabályozás nem a Ptk. keretén belül, hanem külön törvényben került elhelyezésre. A külön szabályozásnak a lényege az volt, hogy a társasági jog nem tisztán szerződéses jellegű, hanem szervezeti normákat is jelentős mértékben tartalmaz. Emellett a külön szabályozásnak az is szempontja volt, hogy a Gt. más jogszabályokkal, így például a cégjoggal, felszámolási joggal való összhangjának megteremtése jobban megvalósítható, ráadásul a gazdasági jog hagyományosan jóval változékonyabb, mint a klasszikus polgári jog egyéb területei.

A hatályos Ptk. a jelen dolgozat témájául szolgáló jogintézmény felállítására a jogi személyek könyvében szabályozott jogalanyok esetében ad lehetőséget, így felügyelőbizottság nem kizárólag gazdasági társaságoknál működhet, hanem szövetkezeteknél, továbbá egyesületeknél, köztestületeknél és alapítványoknál is, akként, hogy az irányadó általános szabályok valamennyi szervezettípusra, míg mások csak az egyes jogi személyekre, míg mások azon belül is kizárólag egy-egy speciális feltétel teljesülése esetén alkalmazandóak. Elmondható, hogy az új Ptk. elfogadásával bizonyos szempontból a korábban meglehetősen széttagolt szabályozás bizonyos fokú egységesítésére került sor, ez azonban azzal is együtt járt, hogy az így megalkotott jogszabályok az absztrakció igen magas fokán állnak, és azokat tényleges tartalommal a jogalkotói (elsődlegesen a társaságokon belüli, másodlagosan a jogviták kialakulását követően a bírói) gyakorlat fogja megtölteni.

A kódex monista szerkesztési elve okán több ponton jelentősen eltér az eddig megszokott társasági jogi szabályoktól, nem is elsődlegesen az egyes részletszabályok, hanem sokkal inkább a szabályozás elvei mentén, ugyanis a jogalkotás deklarált célja volt – többek között – mindazon általánosan érvényesítendő szabályok megalkotása, amelyek valamennyi jogi személyre érvényesek (kivéve talán egyedül az államot, mint jogi személyt); amely szabályoknak át kell fogniuk a gazdasági társaságoktól kezdve, az alapítványon át akár a közjogi személyeket is (pld. akár költségvetési szervek); továbbá a jogi személyek egységes alapokra való helyezése, a személyegyesítő és a vagyonkezelő, alapítványi formákra kiterjedően is.[i] Ezzel tehát megvalósult egyrészt a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság fogalmának eltörlése, hiszen valamennyi gazdasági társaság jogi személyiséget nyert, illetve jelentősen közeledtek a civil szervezetek (az egyesület és alapítvány) valamint a köztestületek szabályai a társasági joghoz.[ii] Elméleti szempontok alapján a szövetkezeteket is társaságnak kellene tekintenünk, hiszen a társaságok általános jellemzői ezekre az alakulatokra is igazak lehetnek, a szövetkezeti

specialitások érvényesülését pedig a társasági szabályok egyáltalán nem zárják ki. Nem véletlen, hogy a Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXXVII. tc.) a szövetkezeteket a kereskedelmi társaságok egyikeként szabályozta. Bár a szövetkezeti mozgalom a szocialista társadalmi és gazdasági ideológia keretei között speciális értékelést kapott, s ennek következtében a szövetkezeti jog valamiféle önállósult jogággá vált, az új Gt. előkészítésének idejére már egyértelművé vált, hogy – a szövetkezetek jogi szabályozásában az utóbbi évtizedben bekövetkezett, s a társasági jogi szabályozáshoz közelítő módosítások eredményeként – a szövetkezetek a társaságok rendszerébe beilleszthetők lennének.[iii]

A szövetkezetnek a gazdasági társaságok közé sorolása az új Ptk. végső verziójában ismételten elmaradt, amelynek azonban kevésbé dogmatikai okai vannak, sokkal inkább a szövetkezeti szektor jelentős ellenérzése, illetve az a jogalkotói törekvés, hogy a szövetkezetekre irányuló szabályozást jelentősen meg kell újítani, 2013. év folyamán tervezetként megjelent, azonban az év folyamán abban a formájában elfogadásra eddig nem került szövetkezeti törvényjavaslat eddig végső formáját nem nyerte el, és így a szövetkezeti szabályok részletes szabályainak újraalkotása elmaradt. A javaslat – egyebek mellett – a szövetkezetek által végezhető önálló, a tagoktól részben független termelési tevékenység kereteit jóval szűkebb körben húzta volna meg, így még létező, elsősorban mezőgazdasági tevékenységet végző szövetkezetek újabb átalakulási hullámát vonta volna maga után.[iv]

A Ptk-ba integrált szövetkezeti szabályok a fentiek ellenére azonban részint a 2006. évi X. törvény, valamint a korábbi Ptk. szabályaival nagyban megegyeznek, és azok megújítására a gyakorlatban nincs szükség, bár a még létező szövetkezetek ténylegesen – ide nem értve a szövetkezet különös formáit – gazdasági társaságként működnek, elsődlegesen klasszikusan vállalkozási tevékenységet végeznek. Az új Ptk. 3:325. §-a szerint a szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy.[v] Az Sztv 7 §-a szerint a szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével megalapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi szükségletei kielégítésének elősegítése.[vi] A fentiekből, és a korábbi Ptk-ból is kitűnően tehát a szövetkezet egyszerre for-profit és non-profit jellegeket mutató vállalkozási forma,[vii] azaz olyan társaság, amely a közös gazdálkodáson túlmenően tehát az eredményről való rendelkezés, és a nyereség felosztása során sem kizárólag profitorientált szemlélettel működik – külső kapcsolataiban, jogviszonyok alanyaiként a szövetkezet klasszikusan nyereségérdekelt, for-profit jellegű társaság, míg belső jogviszonyaiban a non-profit működés jeleit mutatja. A szövetkezet tehát nem gazdasági társaság, nem egyesület, nem vállalkozás, de ötvözi ezek jellemzőit.[viii] A szövetkezeti jog tagegyenlőséget előíró elve,[ix] mely szerint a szövetkezet tagjait vagyoni hozzájárulásuk mértékére tekintet nélkül azonos jogok és kötelezettségek illetik meg, gyakorlatilag megelőzi a gazdasági társaságok kisebbségvédelemmel és minősített befolyásszerzéssel összefüggő jogvitáinak kialakulását. Gyakorlatilag azonban a hazai gazdasági életben a szövetkezetek gazdálkodó szervezetként, klasszikusan nyereségérdekelt vállalkozásként jelennek meg, főképp a 90-es évek válságos időszakát szövetkezeti formában túlélő mezőgazdasági szövetkezetekre jellemző, hogy betagozódtak a hazai kkv-k sorába.

Ténylegesen a szövetkezetek valós gazdasági súlya az elmúlt két évtizedben egyre csökkent, bizton állítható, hogy a szövetkezetekben hatalmas vagyoni potenciál esett szét, és a helyükbe lépő gazdasági társaságok sem a megörökölt termelési infrastruktúrát, sem pedig a korábbi munkavállalók munkaerejét sem tudták maradéktalanul hasznosítani, illetve a gazdaságilag életképes szövetkezetek egyben tartására sem volt meg sem a jogalkotói, sem pedig a tagi szándék, elég e körben csak arra gondolni, hogy 1989 és 2006 között 6.810 szövetkezet szűnt meg.[x] Fentiek alapján pedig látható, hogy a hazai jogban a szövetkezeti forma jelentőségét jórészt elveszítette, így tehát bizonyos formai különállásának jelentősége egyre csekélyebb.

2.2. A jogi személy felügyelete

A jogi személyek, de leginkább a jelentősebb gazdasági erőforrásokkal rendelkező társaságok működésében viszonylag korán megjelent az az igény, hogy a működéshez szükséglet tökélet biztosító tagság ne kizárólag a „menedzsment” beszámolójakor, hanem folyamatosan ráláthasson a cég működésére. Ez az igény külső és belső felügyeleti eszközök kialakulását vonta maga után: megjelentek tehát a jogi személyek törvényes működésének biztosítékai, amelyek meglehetősen szerteágazóak; e körben beszélhetünk szervezeten belüli, illetve azon kívüli jogintézményekről.

A jogi személy törvényes működését külső tényezők is segítenek védeni, a skála eddig meglehetősen széles volt: a cégbíróság törvényességi felügyeletet lát el a cégjegyzékbe bejegyzett jogalanyok (gazdasági társaságok, szövetkezetek, víziközmű-társulatok... stb.) felett; a civil szervezetek, és egyéb cégek nem minősülő jogi személyek (köztestületek, kölcsönös biztosító egyletek... stb.) törvényességi felügyeletét az új Ptk. hatályba lépéséig az ügyészség látta el[xi], illetve egyes közjogi jogi személyek felett egyéb állami szervek bírnak felügyeleti hatáskörrel.[xii] A Ptk. 3:34. § (1) bekezdése szerint pedig az adott jogi személyt nyilvántartó bíróság bír törvényességi felügyelet jogkörrel, azaz tehát a cégeket és cégjegyzékbe bejegyzett egyéb szervezeteket – a fentebb kifejtettek szerint – a cégbíróság felügyeli, míg a cégek nem minősülő, de a bíróság által nyilvántartásba vett szervezetek felett a nyilvántartó bíróság, azaz a törvényszék bír felügyeleti jogkörrel. Ez a feladat korántsem új keletű, hazánkban a cégbírósági rendszernek mindig is volt ilyen feladata: „a cégbíróság nem lajstromozó hivatal, hanem a törvényszerűség, a legalitás őre, a bírói vizsgálat célja: annak előzetes megakadályozása, hogy törvényellenes bejegyzés kerüljön a cégjegyzékbe, illetve a cég törvényellenesen működjék.”[xiii] A törvényességi felügyelet általános, és alaki jellegű felügyelet,[xiv] amely elsődlegesen papír alapú, a felügyeleti eljárás alá vont által átadott dokumentumok vizsgálatán alapul, és mint ilyen, természetesen kevésbé hatékony felügyeleti eszköz az egyes gazdasági események vizsgálatára, tehát a belső tényleges működés szempontjából kizárólag korlátozottan alkalmas, és pontosan a jogi személy vagyoni helyzetére, a vezető tisztségviselők vagyonkezelési gyakorlatára és üzletvitelére vajmi kevés rálátással bír.

A tényleges gazdasági események kontrollja iránt felmerülő igény a társaságon belüli ellenőrzés megjelenését hozta el. Ez a folyamat a társaságirányítás egyre inkább megjelenő specializációjával, azaz azzal a folyamattal, melynek során az ügyvezetés, mint feladatkör elkezdett elkülönülni a cég tevékenységeitől, azaz a saját vagyonát kockáztató vállalkozó mellett megjelent a professzionális üzletember képe, aki a tőkeegyesítő társaságok megjelenésekor annak koordinációjára vállalkozott. A napjainkra uralkodóvá váló két modell: az egyszintű (one-tier; board), illetve kétszintű (two-tier) irányítási séma során egyaránt megjelenik a tulajdonosokból, munkavállalókból, vagy a társasághoz formálisan nem kötődő kívülállókból álló felügyelő szerv, a felügyelőbizottság. A felügyelőbizottság testület, az általános ellenőrzés szerve, amely a társaság bármely ügyét megvizsgálhatja, és vele szemben nincs üzleti titok;[xv] funkcionálisan pedig a tulajdonosi ellenőrzés szerve, amely a tulajdonosok, még pontosabban a taggyűlés részére ellenőriz. A felügyelőbizottság működésének három olyan indoka – és ténylegesen feladata is – alakult ki, amely eléréséhez egyes álláspontok szerint szükséges a társaságon belüli ellenőrzés kötelezővé tétele, ezek pedig a) a dolgozói részvétel, amellyel ellenőrizhető a menedzsment; b) a közérdek védelmében a törvényes működés biztosítása; és c) kisebbség érdekeinek védelme.[xvi] Jóval tömörebb ennél a Ptk. vonatkozó, 3:26. §-ának megfogalmazása, amely szerint a felügyelőbizottság feladata, hogy az „ügyvezetést a jogi személy érdekeinek megóvása céljából ellenőrizze.”

2.3. A felügyelet lehetséges szervei, a társaságok irányítási modelljei

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvénnyel hazánkban – igazodva a korábbi, 1945 előtti hagyományokhoz – a német minta szerint kétszintű társaságirányítás rendszere alakult

ki, amely két testület egymás mellett történő működését feltételezi: az igazgatóságét (*Vorstand, Board of Directors*) és felügyelőbizottságét (*Aufsichtsrat, Board of Supervisors*).[xvii] Az első Gt. után még két Gt. született, 1997-ben és 2006-ban, de a magyar társaságok vezetési rendszere alapelveiben, felépítésében nem változott. Ez a társaságvezetési rendszer a német ún. „drei Eck” rendszer adaptációja: a stratégiai döntéseket a taggyűlés hozza, amely tehát összekötő kapocs a tulajdonosok és a társasági szervezet között. A taggyűlés alatt pedig három szerv működik egymás mellett, mégpedig egyenrangúan és a taggyűlés által választva: az ügyvezetés (vezető tisztségviselők), az általános tulajdonosi ellenőrzést ellátó felügyelőbizottság és a pénzügyi ellenőrzést – közérdekvédelmi szempontokat is beépítve – ellátó társasági könyvvizsgáló. Ezen általános szisztémától ugyan vannak a Gt.-ben egyes kivételek (irányító/ügydöntő felügyelőbizottság a zártan működő rt.-nél és kft.-nél, igazgatótanács a nyilvánosan működő rt.-nél), de általános jelleggel érvényesül a magyar társasági jogban.[xviii]

A tradicionálisan angol-amerikai igazgatótanácsi modell, a hazai zsargonban „Board”-nak hívott (Board of Management) megoldás szerint az igazgatóságnak operatív tevékenységet végző, azaz ügyvezető tagjai, és ilyen feladattal nem, kizárólag ellenőrzési jogkörrel rendelkező (non-executive) tagja vannak, amely modell azonban hazánkban korántsem vált uralkodóvá, amely köszönhető annak, hogy csak a 2006 évi Gt. kínálta fel ezen társaságirányítási forma lehetőségét a részvénytársaságok számára, elsődlegesen azon okból kifolyólag, hogy a kétszintű rendszer fenntartása – főképp az angolszász gyökerű befektetők számára – sok vállalkozásnál egy felesleges intézmény fenntartását jelentette, hiszen ezek a vállalatok az igazgatóság munkáját tekintették érdeminek, míg a felügyelőbizottság működését pusztán törvény adta kényszerű kötelezettségnek.[xix]

A két társaságirányítási rendszer közül nem lehet egyértelműen kiválasztani a hatékonyabb, a tulajdonosok és maga a társaság érdekei számára jobban megfelelő modellt, mindkét irányítási struktúra rendelkezik jelentős előnyökkel és hátrányokkal egyaránt. Az egyszintű modell egyik legellentmondásosabb vonása, hogy a döntések meghozataláért és azok ellenőrzéséért ugyanazon testület felelős, amelyben bár az ellenőrzést a független, nem ügyvezető tagok látják el, azonban a gyakorlatban megállapítható, hogy sem az ellenőrzés folyamata nem párosul a kellő transzparenciával, sem pedig a nem egyszerű valóban független, szakmailag jól felkészült és a saját feladatköreit kellően elhatárolva képviselő igazgatósági tagot találni, azaz szervezetszociológiailag ugyanazon dilemma elé állítja a társaságot a belső kiválasztás folyamata, mint a felügyelőbizottság tagjainak kiválasztásakor. A nem ügyvezető igazgatósági tagok ugyanis kettős feladatokkal rendelkeznek: egyik részről közre kell működniük a társaság stratégiai irányításában kollégaként, másrészt pedig meg kell valósítaniuk a döntések hatékony felülvizsgálatát és ellenőrzését.[xx]

A fentiek mellett azonban az biztos, hogy jelentős tőkekoncentrációval rendelkező vállalkozásoknál több okból is szükséges valamilyen fokú ellenőrzési rendszereket kiépíteni: elsődlegesen a tagok által rendelkezésre bocsátott, illetve a cég működése során elért vagyontömeg feletti felelős rendelkezés, másrészt pedig a menedzsment tagjainak javadalmazási politikáját, vagy az egyéb érdekeltségeik közé tartozó piaci szereplőkkel kötött ügyleteit szükséges egy olyan, valóban független, és elsődlegesen a tulajdonosokhoz, azaz a vagyon megóvásában leginkább érdekelt körhöz tartozó szervnek ellenőriznie, hiszen ez mind a társaság, mind pedig a menedzser számára – már csak üzleti hírnevének megőrzése okán is – előnyös. Ha elfogadjuk, hogy a vezető tisztségviselő alapvető feladata a gazdasági társaság operatív vezetése, vagyis a társaság ügyvezetésének ellátása. Míg a társaság legfőbb szerve - ideális esetben évente csak egy alkalommal ülésezik az éves beszámoló elfogadása céljából, addig a vezető tisztségviselő folyamatosan ellátja feladatát, gondoskodik a társaság hatékony, eredményes és nyereséges működéséről,[xxi] addig nyilvánvalóan elsikkad az igazgatósági tagok önellenőrzése, hiszen a napi operatív feladatok ellátása jóval fontosabb, mint az ellenőrzési tevékenység ellátása.

3. A felügyelőbizottság létrehozása

A társaságon belül a felügyelőbizottság megalapítása történhet önkéntesen, amely esetben a tagok (részvényeseken) a cég alapító okiratában vállalják a felügyelőbizottság felállítását, illetve kötelezően, amikor törvény által előírt okokból kerül sor a bizottság felállítására. A Gt. szerint csak akkor indokolt kötelezővé tenni a felügyelőbizottság létrehozását, ha annak az adott helyzetben speciális funkciója van. Ilyen sajátos helyzet, amikor a köztulajdont működtető társaságoknál a közpénzek felhasználásához, átláthatóságához, célszerűségének biztosításához fűződő érdek indokolja, hogy a többségi tulajdonos állam egyedi döntésétől függetlenül, minden esetben kötelező legyen a felügyelőbizottság létrehozása. A bizottság létrehozásának kötelező esetek a következők: - Kötelező felügyelőbizottság létrehozása, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak száma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, és az üzemi tanács nem mondott le a felügyelőbizottságban való munkavállalói részvételről,[xxii] továbbá

- Nyilvánosan működő részvénytársaságnál - a gazdasági társaságok közös szabályaiban meghatározott eseteken kívül - felügyelőbizottság választása akkor is kötelező, ha a társaság nem egységes irányítási rendszerben működik,[xxiii] illetve

- Zártkörűen működő részvénytársaságnál, ha a szavazati jogok legalább öt százalékával együttesen rendelkező részvényesek ezt kéri, a felügyelőbizottságot létre kell hozni.[xxiv]

Kötelező felügyelőbizottság felállítása, ha arról külön törvény rendelkezik, így tehát például a közhasznú minősítéssel rendelkező gazdasági társaságok esetében, amennyiben éves bevételük az előírt mértéket meghaladja, illetve speciális, egyszemélyes állami tulajdonban lévő részvénytársaságok esetében (MTI Zrt... stb.).

A gazdasági társaságokon kívüli jogi személyek esetében szintén meghatározza a jogszabály azon különleges eseteket, amikor kötelezően felügyelőbizottság létrehozására kerülhet sor, így például a szövetkezeti formában működő vállalkozásnak kötelezően kell felügyelőbizottságot felállítania, amely legalább három tagú,[xxv] azonban – a jogi személyek általános szabályaiból is következően – ennél magasabb létszámú is lehet, továbbá amennyiben a civil szervezet éves bevétele az ötvenmillió forintot eléri, úgy kötelező felügyeleti szerv (ellenőrző-vagy felügyelőbizottság) felállítása.

A korábbi Gt. a fentiekhez hasonlóan határozta meg a felügyelőbizottság kötelező felállításának eseteit, kötelező volt a felügyelőbizottság létrehozása: (a) a nyilvánosan működő részvénytársaság esetében, kivéve, ha a részvénytársaság az egységes irányítási rendszer szabályai szerint működik; (b) zártkörűen működő részvénytársaság esetében, ha azt a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező alapítók, illetve tagok (részvényesek) kéri; (c) a társaság formájára és működésének módjára tekintet nélkül, ha azt törvény a köztulajdon védelme érdekében vagy a társaság által folytatott tevékenységre figyelemmel előírja; (d) ha e törvény a munkavállalókat megillető ellenőrzési jogok gyakorlása érdekében így rendelkezik (Gt. 38. §).xxvi Az 1997. évi Gt. ennél jóval szűkebben húzta meg a felügyelőbizottság kötelező felállításának határait: az ugyanis kötelezővé tette a felügyelőbizottság létrehozását minden részvénytársaság esetében, korlátolt felelősségű társaságnál, ha a társaság tőzstőkéje 50 millió Ft-nál nagyobb összegű, valamint bármely gazdasági társaság esetében, ha annak teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak a létszáma éves átlagban a 200 főt meghaladja.

Amennyiben a társaság akár kötelezően, akár önkéntesen rendelkezik fb. felállításáról, úgy létesítő okiratában meg kell határoznia annak összetételére, tagjainak és elnökének megválasztására, a tagok összeférhetlenségére irányadó szabályait, illetve a megbízás időtartamát is és a tisztségviselői megbízás megszűnésére vonatkozó szabályokat. A vezető tisztségviselőkhöz hasonlóan, az első fb. tagjait a létesítő okiratban (alapszabályban, alapító okiratban, társasági szerződésben) kell meghatározni.

A felügyelőbizottság a Ptk. szabályaiból kitűnően három tagú, azonban az alapítók és a társaság tagjai e szabálytól eltérhetnek, ettől alacsonyabb és magasabb létszámú testület is felállítható, azonban a gyakorlatban eltérés ettől csak felfelé történik.[xxvii]

A bizottság tagja az a nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben nem korlátozták. Nem lehet a felügyelőbizottság tagja, akivel szemben a vezető tisztségviselőkre vonatkozó kizáró ok áll fenn, azaz nem lehet a felügyelő bizottság elnöke vagy tagja az, akit büncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól nem mentesült, továbbá az sem, akit e foglalkozástól jogerősen eltiltottak.[xxviii] Akit valamely foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltottak, az eltiltás hatálya alatt az ítéletben megjelölt tevékenységet folytató jogi személy felügyelő bizottságának tagja vagy elnöke sem lehet. Nem vállalhat tisztséget a felügyelőbizottságban az sem, aki vagy akinek a hozzátartozója a jogi személy vezető tisztségviselője.[xxix]

A gyakorlatban a felügyelőbizottsági tagot formálisan ugyan a társaság legfőbb szerve választja meg az adott tisztségre, azonban a jelöltek kiválasztása során az igazgatóság jelentős szerephez jut, az e tisztségre aspirálók sosem kívülről érkeznek, és – jelentős tagi/résztulajdonosi aktivitás hiányában korábbi vezető állású munkavállalók vagy tisztségviselők kerülnek a jelöltek sorába. Önmagában az a körülmény, hogy a felügyelőbizottság tagjainak sorába gyakran a korábbi igazgatósági tagok kerülnek, illetve a tagok jelölése során jelentős szerephez jutnak az igazgatóság kiválasztása során érdekeiket szintén nagy súllyal érvényesítő, fokozott befolyással rendelkező nagytulajdonosok, a tag tényleges függetlenségét gátolja, amely informális kapcsolatok azonban – amennyiben a menedzsment és az ellenőrző szerv egyaránt a cégvagyon gyarapodását tekinti elsődlegesnek – segítheti a társaságon belüli információcserét is. Nem megfelelő azonban, ha a felügyelőbizottság nem egyéb, mint egyfajta társasági „kádertemető” működik, és nem egyéb, mint a korábbi vezetőkől álló informális testület, hiszen így bár a tagok a cég működését ismerik, de tényleges ellenőrzési feladatokat nem kívánnak ellátni, és a korábbi döntések felülvizsgálata sem várható tőlük.

Leggyakrabban a felügyelőbizottság jelentős információdeficittel működik, és a társaság életének legfontosabb információi a menedzsment kezében összpontosulnak, ideértve a stratégiát, a projektek állását, az üzleti lehetőségeket, és a cég költségvetési helyzetét is, valamint az igazgatóság a munkavállalókkal is közvetlen kapcsolatban áll.[xxx] Sok esetben fontos, a cég életét érintő adat az igazgatóság előtt is rejtve marad, és elveszik a társasági struktúrában: a vállalkozás pénzügyi helyzetéről, az üzleti partnerek fizetési hajlandóságáról, az esetleges rejtett költségekről a számviteli osztály jóval naprakészebb és pontosabb információkkal rendelkezik, mint az igazgatóság vagy a felügyelőbizottság tagjai.

A Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásai (BÉT FTA) szerint a felügyelő bizottság megválasztása során biztosítani kell azt, hogy tagjainak jelölése és megválasztása átlátható folyamat során történik, s ez biztosítja, hogy a jelöltek személyére és szakmai alkalmasságára vonatkozó információk a megfelelő időben (a közgyűlési döntést legalább öt nappal megelőzően) rendelkezésre állnak. Javasolt, hogy a jelöltek megnevezésekor tájékoztassák a részvényeseket a jelöltek szakmai tapasztalatára vonatkozó információkról, arról hogy a jelöltek milyen releváns ismerettel rendelkeznek, mely alkalmassá teszi őket az adott testületi tagságra (2005/162/EK 11.4.). A tájékoztatásban javasolt arra is kitérni, hogy milyen egyéb fontos szakmai kötelezettségvállalásai (egyéb társaságokban betöltött tisztségei) vannak a jelölteknek (2005/162/EK 12.2.), és hogy a társaság megítélése szerint függetlennek tekinthetőek-e. (2005/162/EK 13.3.1.)[xxxi] A fenti, a tőzsdén jegyzett társaságokra irányadó, tömör ajánlás pontosan körülírja, hogy az ideális felügyelőbizottság tag kiválasztása átlátható, maga a tag pedig releváns tapasztalattal rendelkezik, személyében független, és nyilvánosságra hozza az egyéb társaságokban betöltött tisztségeit is; hiszen a társaság tagjai/résztulajdonosai esetlegesen joggal

bíznak kevésbé azon tisztségviselőben, aki egy versenytársnál is hasonló megbízással rendelkezik.

Az állami vállalatok esetében irányadó, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő (MNV) Zrt. által az állami tulajdonú vállalatok számára kiadott ajánlása szerint a felügyelőbizottság tagjaival szemben elvárás, hogy nagyfokú körültekintéssel ellenőrizzék a társaság ügyvezetését, ügyeljenek a törvényi előírások betartására, a társaság törvényes működésére;[xxxii] továbbá elvárás, hogy: - közgazdasági / jogi / pénzügyi felsőfokú végzettséggel, illetve ellenőrzési tapasztalattal rendelkezzenek, - elemzőképességgel rendelkezzenek, - munkájukat következetességgel és erkölcsi tartással végezzék.[xxxiii]

3.1. Munkavállalói képviselet a felügyelőbizottságban

A korábbiakban látottak alapján a 200 fő munkavállalónál több dolgozót foglalkoztató társaságoknál a kötelező felügyelőbizottság intézménye úgy, hogy abban az üzemi tanács által delegált munkavállalói küldöttek számának el kell érnie az felügyelőbizottság tagjai egyharmadát. Ez az ún. munkavállalói participáció, amelyet a német Mitbestimmung törvényhozás nyomán vezetett be az 1988-as Gt., a jogalkotó akarata szerint ez jelentősen tompítja a munkáltatói-munkavállalói szembenállást. Az egyharmados munkavállalói participáció lényegében 1988 óta nem változott, azzal az egy kivétellel, hogy a harmadik Gt. az igazgatóság és az üzemi tanács megállapodásával kiválthatóvá tette az fb-ben való munkavállalói részvételt, erről - kellő ellenszolgáltatás fejében - írásbeli megállapodás keretében az üzemi tanács lemondhat.[xxxiv]

A gazdasági társaság munkavállalói – amennyiben arról az érdek-képviseleti szerv nem mondott le – a korábbi Gt. szabályainak megfelelően helyet kaphatnak a felügyelőbizottságban. A munkavállalói kontroll e megjelenési formája azonban némely esetben meglehetősen kontraproduktív: a menedzsment elemi érdeke, hogy a felügyelőbizottságban helyet foglaló munkavállaló a társaság érdekeinek figyelembe vételével végezze tevékenységét, és ne elsődlegesen a rövid távú munkavállalói nézőpontot képviselje, ez a tény pedig a tag kiválasztása során sok esetben érvényre juthat, ráadásul a munkavállaló az arra alkalmas juttatási politikával könnyedén, a blockholder részvényes képviselőjénél jóval egyszerűbben rábíthat arra, hogy a menedzsment nézőpontját fogadja el, egyszerűen azon körülménynél fogva, hogy a szükségképpen alacsonyabb munkavállalói juttatások miatt érdeke, hogy tisztségét minél hosszabb ideig, minél kevesebb vitás helyzettel megőrizze. Ez az érdek azonban a tagi/részvényesi képviselőknél nem áll fenn: miután a javadalmazásuk jóval kevésbé függ a társaság kegyeitől, azonban sokkal inkább annak kézzelfogható eredményeitől, így kevésbé függenek a menedzsment jóindulatától.

A munkavállalói részvétel a társaságirányításban előmozdíthatja a koncentrált tulajdonosi struktúra létrejöttét és fennmaradását. Részvényesi oldalról ugyanis fontos követelmény, hogy legyen a jelentős munkavállalói képviseletnek egy megfelelően hangsúlyos ellenpontja a társaságirányításban, mely képes megteremteni az erőegyensúlyt. Egy szórt tulajdonosi struktúra részvényesei ezt nyilván kevésbé lennének képesek megvalósítani, mert azt a kollektív fellépés problémája és az ebből adódó nehézségek nem teszik lehetővé számukra. A társaság irányításában az egyensúly megteremtése ugyanakkor fontos, ebben az esetben ugyanis a vállalat vezetése sokkal inkább hajlamos lehet olyan célt követni, melyet a munkavállalók és a menedzsment ugyan preferálnak, de nem kellően szolgálnak a részvényesek érdekeit. A menedzseri és részvényesi törekvések azt eredményezték, hogy az elmúlt időszakban csökkenteni próbálták a felügyelőbizottság súlyát, és igyekeztek megakadályozni annak komoly társaságirányítási intézménnyé válását.[xxxv]

A felügyelőbizottság munkavállaló tagjának (tagjainak) kiválasztása az üzemi tanács hatáskörébe tartozik, amennyiben pedig bármilyen változás áll be a bizottság létszámában vagy

összetételében, úgy az új tag kiválasztása és a régi tagok visszahívása úgyszintén az üzemi tanács, és nem a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik. Így amennyiben a felügyelőbizottságának létszámát a felére csökkenti, - amelyből a dolgozók létszámára tekintettel két fő munkavállalói küldött volt - az üzemi tanácsnak intézkedni kell a korábbi dolgozói tagok visszahívásáról és új felügyelő bizottsági tag jelöléséről. Amennyiben az üzemi tanács a szükséges intézkedéseket a visszahívás és új jelölés tekintetében nem teszi meg, továbbá a társaság erre vonatkozó javaslatára sem tesz észrevételt, úgy kell tekinteni, hogy a társaság által javasolt visszahívást és az új tag jelölését elfogadja, az ily módon történt visszahívás és új tag választása nem jogszabálysértő.[xxxvi]

4. A felügyelőbizottság működése

A jogi személy felügyelőbizottsága működésének szabályait maga állapítja meg. A korábbi gazdasági társaságokról szóló – hatályát veszített – 2006. évi IV. törvény (Gt.) azon egyértelmű szabálya, mely szerint a felügyelőbizottság ügyrendjét maga állapítja meg, a Ptk. jogi személyre vonatkozó általános részéből ugyan hiányzik, azonban az egyes társaságtípusokra irányadó szabályokból könnyedén levezethető. Nincs azonban akadálya annak, hogy a felügyelőbizottság ügyrendjéről a társaság legfőbb szerve határozzon, köszönhetően a Ptk. 3:4.§-ában foglalt, a törvényi előírásoktól való eltérést megengedő klauzulának, amennyiben az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nem sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza – hasonlóan a korábbi Gt. 9. § (2) bekezdésében foglaltakhoz.[xxxvii]

A felügyelőbizottság munkája elvégzése során testületként jár el, azaz egyfajta kollektív feladatkörrel rendelkezik, annak nincs azonban akadálya, hogy egyes ellenőrzési feladatokat testületi döntés alapján egy vagy több tag önállóan nem láthat el, illetve a bizottság olyan munkamegosztási rendet is kialakíthat, hogy az ellenőrzési feladatokat intézményesen megosztja egyes tagjai között. Nyilvánvaló, hogy a társaság működése során felmerülnek olyan kérdések, amelyek vizsgálata speciális szakértelmet igényel, így tehát optimális esetben a bizottság tagjai között biztos számviteli ismeretekkel, vagy a cég tevékenységének szakmai vetületéhez értő tagok is megjelennek. Az azonban, hogy a felügyelőbizottsági tag az adott feladatkört érintően személyesen jár el, nem jelenti azt, hogy ez a személyesség kifelé is megjelenne, azaz minden releváns esetben maga a bizottság jelenhet meg az egyes jogviszonyokban, így tehát valamilyen társasággal kapcsolatos cselekmény elvégzésére a bizottság tagja személyében nem kötelezhető.[xxxviii] A testületi jellemző fontos eleme azonban az is, hogy mint a társaság belső szerve, a bizottság sem rendelkezik kifelé, harmadik személyekkel szemben eljárási-, vagy egyéb jogképességgel.[xxxix]

A tagsággal kapcsolatos két legfontosabb jellemzője a hatályos szabályozásnak, hogy egyrészt a felügyelőbizottság tagjai a felügyelőbizottság munkájában személyesen kötelesek részt venni,[xl] illetve másrészt a felügyelőbizottság tagjai a jogi személy ügyvezetésétől függetlenek, tevékenységük során nem utasíthatóak.[xli] A személyes tevékenység – és ezzel együtt a tisztség – vállalása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a jelöltek felelőssége, hogy elvállalják-e a tagságot, s hogy megismerjék a tisztséggel járó kötelezettséget és feladatokat. Az igazgatóság / igazgatótanács és felügyelő bizottság tagjai megfelelő időt és energiát kell, hogy fordítsanak a tisztségükből adódó feladataik ellátására. A testületi tag felelőssége, hogy a további funkciók, jelölések elvállalásánál felmérje, eleget tud-e tenni a már betöltött testületi tagként jelentkező feladatainak.[xlii] A függetlenség az ellenőrzési tevékenység fontos garanciája, gyakorlatilag ugyanis – a fentebb kifejtettek szerint – hogy a felügyelőbizottság ténylegesen hatékonyan tudjon működni. Fokozott kényszer ez a tőzsdei vállalatok számára, ahol a tisztségviselőbe vetett bizalom kökemény gazdasági eredményt is jelent, épp ezért, e társaságoknak a függetlenség fokozott védelmére kell törekedni. Mint ahogy a hazai tőzsde ajánlása fogalmaz, a felügyelőbizottság megfelelő szintű függetlensége biztosítja, hogy a vezető testület a társaság

stratégiai érdekeinek megfelelően, az összes részvényes érdekeit is figyelembe véve, eredményesebben lássa el feladatát. A felügyelőbizottság döntéseit objektíven hozza meg, törekedve arra, hogy a döntéshozatal folyamata a menedzsment, illetve az egyes részvényesek, valamint a felügyelőbizottság egyes tagjainak befolyásától független legyen. Ezt nagyban elősegíti, ha a felügyelőbizottság a menedzsmenttől és a kulcsfontosságú egyéb érdekelttől megfelelő mértékben függetlenül tud működni. A felügyelőbizottság döntési folyamatainak biztosítania kell, hogy a felügyelőbizottság minden tagja kifejtthesse véleményét a vonatkozó kérdésben. A függetlenség elbírálásánál figyelembe kell venni a meglévő munkaviszonyt, üzleti kapcsolatokat, a családi és személyes kapcsolatokat és minden egyéb olyan területet, amely összeférhetetlenséghez vezethet. Függetlenségnek a lényeges érdekütközés, összeférhetetlenség hiánya tekintendő. A felügyelőbizottság tagja abban az esetben tekinthető függetlennek, ha esetében nem áll fenn olyan üzleti, családi vagy más jellegű kapcsolat, mely összeférhetetlenséget okoz, s veszélyezteti a döntéshozatalt. (2005/162/EK 13.1.)[xlvi]

A felügyelőbizottsági tagság tehát egyfajta személyes közreműködésre való kötelezettség: a tag ebbéli minőségében kizárólag személyesen vehet részt, jogait és kötelezettségeit másra át nem ruházhatja, és – véleményem szerint – meghatalmazottja útján sem képviseltetheti magát a felügyelőbizottság ülésein, ezzel ugyanis pontosan az ellenőrzési feladatkör személyessége veszne el a folyamatból. 2006 óta lehetőség van arra, hogy a felügyelőbizottság ülésein (a jogi személyek testületi szerveinél megszokott módon) a tagok ne személyesen jelenjenek meg, hanem az ülésen elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével vegyenek részt. Ennek biztosítása esetében az ülés megtartásának részletes szabályait az ügyrendben meg kell határozni.

A felügyelőbizottság működése során határozatait a jelenlévők szótöbbségével hozza, amely klauzálisan kógens szabály: a létesítő okirat ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis.[xlvi] Ezen szabály gyakorlati értelmezése során azonban felmerülnek bizonyos kérdőjelek: ha amennyiben a társaság – élve a Ptk. 3:26. § (1) bekezdésében, illetve a 3:4. §-ban foglaltakkal, a bizottság létszámát három főnél kevesebben határozza meg, úgy ezen kógens norma értelmezhetetlen, hiszen két fő testület esetében ilyen szótöbbség kialakulása fogalmilag kizárt[xlv], az egyfős felügyelőbizottság pedig igencsak elméleti eset. Ezzel tehát a Ptk. gyakorlatilag önmaga zárja ki – véleményem szerint helyesen – a három főnél kisebb, és gyakorlatilag a páros létszámú ellenőrző testület felállítását.

Önmagában a Ptk. nem zárja ki, hogy a társaság jogi személy tagja kerüljön a felügyelőbizottság tagjai sorába. Azon szabály azonban, mely szerint a tag személyesen köteles eljárni, nyilvánvalóan jelenti azt is, hogy ne kizárólag törvényes képviselője útján töltsse be a tisztségét, hanem – pontosan felelősségi kérdések, illetve a személyesség okán – szerencsésebb, ha a tagság a Gt-ben korábban létező kógens szabályt továbbvíve természetes személyekből kerül kiválasztásra.

4.1. A felügyelőbizottság feladatai

A felügyelőbizottság feladatai közé tartozik, hogy a felügyelőbizottság köteles a tagok vagy az alapítók döntéshozó szerve elé kerülő előterjesztéseket megvizsgálni, és ezekkel kapcsolatos álláspontját a döntéshozó szerv ülésén ismertetni.[xlvi] Ezen tevékenysége során a felügyelőbizottság a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinthet, a vezető tisztségviselőktől és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja és szakértővel megvizsgáltathatja.[xlvii] A fentiekben túlmenően tehát a felügyelőbizottság ellenőrzési feladatának kereteit a létesítő okirat, illetve annak szabályait illetően saját ügyrendje határozza meg, elsősorban az adott társaságnál irányadó gyakorlat, és a felmerülő szükségletek alapján.

Ténylegesen tehát – egyezően a korábbi gyakorlattal – a bizottság feladata az ügyvezetés ellenőrzése a társaság, vagyis a tagok irányába, és amennyiben az ügyvezetés ellenőrzése során rendellenességet, szabálytalanságot, a társaság céljait veszélyeztető magatartást tapasztal, a fent felsorolt eszközök igénybe vételével a szükséges intézkedéseket meg kell tennie.[xlviii] A

szükséges intézkedések köre azonban meglehetősen tág: sor kerülhet soron kívüli könyvvizsgálat elrendelésére, az adott kérdésben szakértő megbízására, amennyiben az ellenőrzés során a bizottság bűncselekmény gyanúját észleli, úgy feljelentést tehet, illetve a feltárt eseményekről értesítheti (és egyszersmind ez a kötelessége is) a társaság tulajdonosait, azaz taggyűlést hívhat össze, amelyen természetesen sor kerül a menedzsment eltávolítására, és ebből fakadóan sor kerülhet a kárt okozó felelősségének megállapítására irányuló peres eljárás kezdeményezésére, kártérítési igény érvényesítésére is.

Egyértelmű, hogy a felügyelőbizottság ellenőrzési tevékenysége során nem kizárólag a vezető tisztségviselőktől, hanem a társaság vezető állású munkavállalóitól is felvilágosítást kérhet,[xlix] amelyet a jogi személy létesítő okiratában (illetve egyéb belső szabályzatában) meghatározott időn belül kell teljesíteni.

Az ellenőrzési feladatokon kívül jogszabály előírhat további kötelező feladatokat is a felügyelőbizottság számára, így például a jogi személy átalakulása esetén a döntéshozó szerv első ízben a jogi személy ügyvezetésének - ha a jogi személynél felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság által véleményezett - előterjesztése alapján azt állapítja meg, hogy a jogi személy tagjai egyetértenek-e az átalakulás szándékával. Ekkor dönt továbbá arról, hogy a jogi személy milyen más jogi személy típusba, gazdasági társaság esetén formába alakuljon át, és előzetesen felméri, hogy a jogi személy tagjai közül ki és mekkora vagyoni hozzájárulással kíván a jogutód jogi személy tagjává válni.[l]

Bár a felügyelőbizottság pontos tevékenységi körét java részt az alapítók (tagok, részvényesek) állapítják meg a létesítő okiratban, a gyakorlatban az FB a következő törvényi, illetve a cégek működéséből törvényszerűen adódó feladatokat látja el:

1. Ellenőrzi a társaság jogszabályoknak és tulajdonosi határozatoknak megfelelő működését.
2. Véleményezi a társaság gazdálkodása szempontjából jelentősebb ügyleteket, nagyobb mértékű kötelezettségvállalásokat és beszerzéseket.
3. Megvizsgálja az éves beszámolót és a mérleget, véleményéről írásbeli jelentést készít a tulajdonosnak.
4. Véleményezi a nyereségfelosztásra és az osztalék megállapítására irányuló javaslatokat.
5. Ellenőrzi az üzletpolitikai alapelvek betartását.
6. A társaság bármely jogügyletét vizsgálhatja.
7. A belső ellenőrzés éves/féléves munkatervének elfogadása, és végrehajtásának nyomon követése.
8. Az ügyvezetéssel egyetértésben javaslatot tesz a legfőbb szerv részére a könyvvizsgáló személyére.

A felügyelőbizottság fenti eljárási jogosultságai egyszersmind kötelezettségek is. A testület kötelezettsége többszátú: elsődlegesen a gazdasági társaság ellenőrzése; ehhez kapcsolódóan a legfőbb szerv számára fennálló jelentéstételi kötelezettség; illetve a tevékenységhez kapcsolódó titoktartási kötelezettség, amely a társaság üzleti, gazdasági eredményeire és mutatóira vonatkozik, illetve amennyiben a menedzsment tevékenysége jogszabályba, létesítő okiratba, a legfőbb szerv határozataiba ütközik, vagy társaság tagjainak érdekeit sérti, úgy intézkednie kell (intézkedési kötelezettség) kapcsolódik.[li]

A bizottság fenti feladatainak teljesítése során félkarú óriás: a hatályos, a Ptk.-ba épített társasági jog eszköztelenségre kárhóztatja a felügyelő szervet, hiszen a fenti eljárási jogok és kötelezettségek teljesítése a kis létszámú, és a szükséges adatokkal nem rendelkező bizottságtól nem várható. Nem várható, annál is inkább, mert az ellenőrzés lefolytatását követően a legfőbb szerv összehívása, nagy taglétszámú társaságok esetében a tagok megfelelő tájékoztatása, és az érdemi intézkedés megtételének folyamata olyan hosszú időt vesz igénybe, hogy eseti jelleggel, egy adott jogügyletre vonatkozóan már kizárólag csak kárenyhítés képzelhető el, a cég vagyonszerzésének megelőzésére gyakorlatilag mód nincs. Amennyiben a felügyelőbizottság

kötelezettségeit teljesíti is, úgy – pontosan a kétszintű társaságirányítási séma hátrányaiból fakadóan – az eltelt idő, és az információdeficit folytán kizárólag csak utólagos igényérvényesítés képzelhető el, de a tagok érdekeinek védelme nehezen képzelhető el, hiszen a társasági vagyon védelme szempontjából egy esetleges visszaélészerű ügyvezetői döntés esetén az időközben eltelt idő már olyan mértékű vagyonsértésre, vagy a társaság üzleti lehetőségeinek elszorvasztására ad lehetőséget, amelynek visszafordítására ritkán, és akkor is csak jelentős költségráfordítással, és olyan hosszú idő alatt van mód, amelyet a válságba kerülő társaság, és annak tagsága már csak ritkán tud és kíván vállalni.

Önmagában az a lehetőség, hogy a bizottság soron kívüli könyvvizsgálatot kezdeményezhet, vagy a vitatott gazdasági események kapcsán szakértő segítségét veheti igénybe, önmagában messze nem elegendő eszköz, hiszen mind a könyvvizsgáló, mind pedig a szakértő kizárólag a rendelkezésre álló adatokból dolgozik, jellemzően jelentős átfutási idővel.

A felügyelőbizottságot a társaság létesítő okirata további feladatokkal is felruházhatja – így gyakori például, hogy a társaság vagyoni eszközeinek esetleges felértékelése, értékesítése, vagy akár csak selejtezése során a felügyelőbizottság, vagy annak egy vagy több kijelölt tagja jár el, illetve esetlegesen, bizonyos jogi személy típusoknál, a társaság és a tag esetleges jogvitája esetén az érintettek kötelezettséget vállalhatnak arra, hogy jogvitájukat a felügyelőbizottság, mint egyeztető bizottság előtt megkísérlik a peres eljárás kezdeményezése előtt rendezni. Jó gyakorlati példája ennek – bár a hazai jogban hagyományosan nem gazdasági társaság – a szövetkezetekre irányadó korábbi szabályozás, az 1992. évi szövetkezeti törvény ismerte egyeztetőbizottság intézményét, amely a szövetkezeten belüli jogsértések, érdeksérelmek ügyében és a tagsági jogvitákban egyeztetést végzett, és amelynek létrehozását azonban a jelenlegi törvény sem tiltja, hiszen a szövetkezet közgyűlése rendelkezhet ilyen hatáskörű testület felhatalmazásáról, illetve ezzel a jogkörrel a felügyelőbizottságot is felhatalmazhatja.

Kérdéses persze, hogy a szövetkezeti egyeztetőbizottságok mekkora eséllyel tudtak érdemi mediációs tevékenységet ellátni tagok közötti, vagy a szövetkezet és tag közötti jogvita esetén, hiszen megválasztásukra szintén a szövetkezet legfőbb szervének ülésén került sor – és ez esetben is igaz az, hogy a tagok egyenlősége ellenére bizonyos, inkább a vállalatszociológia területére tartozó dominancia azért rányomta bélyegét a tisztségük elnyerésére. Ennek ellenére azonban véleményem szerint hasznos lenne a – főleg a sok taggal, részvényessel rendelkező társaságokon belüli vitarendezést egy első lépésként a jogi személyen belüli eljáráshoz kapcsolni, legalábbis tag-tagi jogvita esetén, hiszen egy esetleges peres eljárás nem törvényszerű, hogy a jövőben is garantálja a tagok közötti sikeres gazdasági együttműködést.

4.2. Az ügydöntő felügyelőbizottság

A felügyelőbizottság – a fentebb kifejtettekre is figyelemmel főszabályként nem ügydöntő, hanem ellenőrző szerv. A 2006. évi Gt. már nemcsak részvénytársaságnál, hanem korlátolt felelősségű társaságnál is lehetővé teszi ügydöntő felügyelőbizottság létesítését, és az ügydöntő felügyelőbizottság hatáskörébe sorolható ügyek köre ekkor jelentősen bővült. Az ügydöntő felügyelőbizottság az ügyek szűk, de jelentős csoportjánál járhat el, amennyiben a létesítő okirat erre felhatalmazást ad.

A Gt. egyébként maga is tartalmazott - de kivételes jelleggel - olyan ügyeket, amelyeknél előírja a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyását^[liii] A Gt. 37. § (1) bekezdése értelmében a zártkörűen működő részvénytársaság alapszabálya és a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése az igazgatóság tagjai, illetve az ügyvezetők megválasztásának, visszahívásának díjazása megállapításának jogát a felügyelőbizottságra ruházhatja át a legfőbb szerv hatásköréből, valamint egyes ügydöntő határozatok meghozatalát a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásához kötheti. Az e körben végzett tevékenység során a felügyelőbizottság tagja vezető tisztségviselőnek minősül, és rá – ügydöntő tevékenysége tekintetében – megfelelően alkalmazni kell azokat a rendelkezéseket, amelyek az adott kérdésben az e törvény alapján döntésre jogosult személyekre vonatkoznak.^[liv] Ha az ügydöntő felügyelőbizottság határozatával megtagadja az ügyvezetés által

javasolt döntés jóváhagyását, akkor az ügyvezetés a kérdésben a legfőbb szerv döntését kérhette; amelynek jogában állt a határozat megváltoztatása. Bár ez a vezetési modell alkalmatlan gyors döntések meghozatalára, de a döntésben szereplő kockázatot minimalizálni képes, hiszen így sem a vezető tisztségviselő, sem a felügyelőbizottság, sem pedig a legfőbb szerv végső döntési joga folytán eljáró tagság nem hivatkozhat arra, hogy az adott ügygel kapcsolatban ismeretekkel nem rendelkezett. Az ügydöntő felügyelőbizottság létesítése esetén a társasági szerződésben meg kell határozni azokat a kérdésköröket, amely esetekben szükséges a bizottság jóváhagyása, ezen ügyek körébe természetesen egyes szerződések, egyoldalú jogügyletek jóváhagyása is beletartozhat, azonban fontos megjegyezni, hogy amennyiben ezen ügyek csoportja túlzottan tág, úgy az középtávon a társasági döntésképtelenségét vonhatja maga után.

Az új Ptk. – eltérő szabályozási koncepciója folytán – az átruházott hatáskörök kérdéséről hallgat, azt a tagok döntésétől teszi függővé, így a Gt. 37. § (1) bekezdéséhez hasonló szabály a hatályos joganyagban nincs. A Ptk. 3:123. § (2) bekezdése szerint ha a létesítő okirat az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásához köti, és a felügyelőbizottság az ügyvezetés határozati javaslatát nem hagyja jóvá, de az ügyvezetés a javaslatot fenntartja, az ügyvezetés jogosult tehát – a korábbi szabályoknak megfelelően – a társaság legfőbb szervének döntését kérni. Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kt. 187. és 189. §-a kifejezetten az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok közvetlen, személyes kárfelelősségét tette megállapíthatóvá azon jogsértő cselekményeikért, amelyeket ügykörükön belül, a társaság működésével összefüggésben fejtettek ki.[lv] Az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjai felelősségre vonásának a feltétele a törvényben vagy alapszabályban előírt kötelezéseknek akár cselekvésük, akár mulasztásuk folytán történő vétkes megszegése és a károsodásnak ezzel okozati összefüggésben történő bekövetkezése volt.[lvi]

A korábbi Gt. szabályai szerint a felügyelőbizottsági tagok korlátlanul és egyetemlegesen feleltek a gazdasági társaságnak az ellenőrzés kötelezettségük megszegésével okozott károkért.[lvii] A Gt. nem szabályozta a bizottság, mint testület felelősségét, holott a kötelezettségek a korábbi szabályozásban testületre vonatkoztak, ennek oka, hogy a felügyelőbizottságnak nincs önálló jogalanyisága, így felelősségi jogalanyisága sem lehet.[lviii] A Gt-ben szereplő egyetemlegességi szabály a felügyelőbizottság tagjait az ügyvezetőkhez képest indokolatlanul sújtotta: míg az igazgatóság tagja hivatkozhatott arra, hogy a határozat meghozatalában nem vett részt vagy ellene szavazott; addig ilyen kimentési lehetőség a felügyelőbizottsági tag részére nem állt rendelkezésre. Bár a kimentési lehetőség szűkítése jelezte azt a jogalkotói akaratot, hogy ilyen tisztség betöltésére csak az vállalkozzék, aki a törvényben rögzített kötelezettségeit vállalni tudja és feladatait ellátni képes.[lix] Nem volt szerencsés azonban az a megoldás, amely az igazgatósági tagok felelősség alóli mentesülésének lehetőségeitől az egyébként jóval eszköztelenebb felügyelőbizottsági tagot elzárta. Korlátozott volt e felelősségi szabály, ugyanis leszűkül az ellenőrzési kötelezettség megszegésével okozott kárra, és kizárólag a társasággal szemben állt fenn.

A felügyelőbizottság tagjai a hatályos Ptk. értelmében az ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával vagy nem megfelelő teljesítésével a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felelnek a jogi személlyel szemben.[lx] Ez azt jelenti, hogy a felügyelőbizottság tagjai által a jogi személynek okozott károkért való felelősségre a Ptk. 6:142. § szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ez a szakasz kimondja, hogy aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa. Ezt egészíti ki a 6:143. §, amely a kártérítés mértékéről rendelkezik. Eszerint kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt. A szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár – mint a szerződésszegés lehetséges következménye – a szerződés megkötésének

időpontjában előre látható volt. Szándékos szerződésszegés esetén azonban a jogosult teljes kárát meg kell téríteni.[lxi]

Az ügydöntő felügyelőbizottságra irányadó szabály, hogy a Ptk. 3:123. § (1) bekezdése szerint ha a létesítő okirat a legfőbb szerv vagy az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát vagy azok jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalja, a felügyelőbizottság tagjai az e hatáskörükben kifejtett tevékenységgel a társaságnak okozott károkat a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint kötelesek megtéríteni. Ha a felügyelőbizottság jóváhagyta az ügyvezetés javaslatát, a határozatból eredő károkért az azt megszavazó vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok a társasággal szemben egyetemlegesen felelnek a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.[lxii]

5. A felügyelőbizottság tagjának felelőssége

A felügyelőbizottság tagjának felelőssége mind a korábbi, mind pedig a jelenleg hatályos szabályozás alapján kontraktuális felelősségtípus, mert a gazdasági társaság és felügyelőbizottsági tag között megbízási jogviszony áll fenn. Munkaviszonyban – kivétel a 200 főnél több dolgozót foglalkoztató gazdasági társaságok felügyelőbizottságaiban kötelező munkavállalói képviselő – a társasággal nem állhat e szerv tagja,[lxiii] így jogviszonyukra kizárólag kötelmi jogi szabályok, mégpedig a Ptk. szabályaiból következően a megbízási szerződés szabályai irányadóak.[lxiv] A felügyelő bizottság a meghatározott ügyek (elsődlegesen: az ügyvezetés ellenőrzése, másodlagosan: az irányítási feladatok egy részének ellátása) gondos ellátására köteles. A Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabályainak megfelelő alkalmazása azt jelenti, hogy a gazdasági társaságokra vonatkozó különös, kógens szabályokkal együtt kell alkalmazni a megbízásra vonatkozó polgári jogi rendelkezéseket. A felek közötti jogviszony gondossági kötelelem, ez azt jelenti, hogy a felügyelő bizottság az ilyen szervtől elvárható gondossággal köteles ellátni ellenőrzési, illetőleg irányítási feladatait. A felek közötti jogviszony tartós jogviszony, mivel a felügyelő bizottság huzamos időn át folyamatosan köteles ellátni ellenőrzési, illetőleg irányítási kötelezettségeit.[lxv]

Kárt okozni általában tevéssel illetőleg mulasztással lehet, azonban önmagában azzal, hogy a felügyelőbizottság tagja nem teljesíti ellenőrzési kötelezettségét, kárt okozni még nem lehet, ahhoz, hogy a társaság ténylegesen kárt szenvedjen, szükséges az ügyvezetés valamilyen magatartása is. A károkozás tehát ténylegesen azzal valósulhat meg, a károsodás bekövetkezéséhez az szükséges, hogy a menedzsment cselekedjen (vagy épp ellenkezőleg, a károsodást megelőző, elhárító intézkedést elmulasszon), és a kár közvetlenül az ügyvezetés magatartásával legyen ok-okozati összefüggésben. A kár a vezető tisztségviselő (vagy vezető állású munkavállaló) aktív vagy passzív magatartásánál, és a felügyelőbizottság tagjának passzív magatartásánál (az ellenőrzési kötelezettség elmulasztásával) fogva következik be,[lxvi] tehát „tulajdonképp álfelelősség a felügyelőbizottsági tagok felelőssége az ellenőrzés elmulasztásával okozott károkért. A kár tudniillik a döntésből és nem az ellenőrzés elmulasztásából származik.”[lxvii]

5.1. A felügyelőbizottság tagjával szembeni igény érvényesítése

A felügyelőbizottság tagjával, amennyiben kötelezettségeit vétkeken megszegi, a társaság jogosult kártérítési igénnyel fordulni. A tag perlésére tehát a társaság tagjának nincs joga, perbeli legitimációja kizárólag a társaságnak van – mégpedig a legfőbb szerv ilyen tárgyú határozata alapján. Mivel a Ptk. fent hivatkozott 3:28. §-a alapján kizárólag a társasággal szemben áll fenn a bizottság tagjának felelőssége, harmadik személyekkel és a taggal/részvényessel szemben nem, így a tag kizárólag a korábbi Gt. 49. § (5) bekezdésében körülírt esetben indíthat pert, amennyiben a társaság nevében perel. Célszerű, azonban nem feltétel, hogy a vezető tisztségviselő(k) és a

felügyelőbizottság mulasztó tagja(i) együtt kerüljenek perlésre, hiszen a károkozás szükségképpen közös mulasztás eredménye. A több felügyelőbizottsági tag együttes perlése, vagy a bizottság tagjának és az ügyvezetőnek együttes perlése során azonban az alperesi pozícióban lévő személyek nem alkotnak egységes (kényszerű) pertársaságot.

Amennyiben az eljárásra a társasági létesítő okirata eltérően nem rendelkezik, azaz az igény érvényesítésére választottbírói út kikötésre nem kerül, úgy a perre az általános szabályok szerinti bíróság rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel. A Ptk. irányadó szakaszai^[lxviii] az ilyen típusú eljárásokat társasági/szövetkezeti jogvitának minősítik, azonban a Pp. 23. § (1) bekezdésének e) pontja felsorolja a cégekkel kapcsolatos perek közül a törvényszéki hatáskörbe tartozó ügyeket, ott azonban elszámolási kérdések közül kizárólag a cégek és tagjaik (volt tagjaik) közötti, illetve a tagok (volt tagok) egymás közti a tagsági jogviszonyon alapuló pereket,^[lxix] illetve a társaság tartozásaiért korlátozott felelősséggel tartozó tag (részvényes) felelősségének korlátlaná minősítése iránti perek kerülnek nevesítésre.^[lxx] A társasági jogi perekre vonatkozó szabályok mind anyagi, mind eljárási szabályokban egyaránt megjelennek, az anyagi joganyag pedig nem szakítható el szervesen az eljárási rendelkezésektől, így korábban a Ctv., a Gt. és Pp. egyaránt tartalmazta ezen perek eljárási szabályzatát. A Ptk. hatálybalépésével kialakult helyzetben azonban megfigyelhető, hogy - elsősorban a Ptk. fokozott absztrakciós igénye folytán – a korábban jól megszokott társasági (eljárás)jogi szabályrendszer egyik tartóoszlopa kiesett, és a korábban a Gt-ben jól megfogalmazott szabályrendszer – jobb híján – a Ctv. módosításával, és a Ptk-hoz kapcsolódó „Salátatörvénnyel” jóval széttagoltabban került újraalkotásra. Véleményem szerint több okból is helyesebb lenne a tisztségviselői, és nem kizárólag a felügyelőbizottsági tagi, hanem a vezető tisztségviselők felelősségének megállapítása iránti pereket eljárásjogilag is a társasági jogvitaként kezelni, tehát azokra szintén a társasági jogvitákra irányadó hatásköri és illetékességi szabályok alkalmazása lenne kézenfekvő.

Amennyiben a felügyelőbizottsággal szembeni igény olyan bizottsági határozaton alapul, amely következményeként kerül sor a kár bekövetkezésére, úgy a Pp. lehetőséget ad a pernek törvényszéki hatáskörben való lefolytatására, hiszen ezen ügýtípusba tartoznak a cég szervei határozatának bírósági felülvizsgálata iránt indított perek,^[lxxi] azonban a gyakorlatban ilyen határozatot az FB ritkán hoz meg, hiszen mondjuk az ellenőrzés lefolytatásának megtagadásáról vajmi kevés esetben készül szabályos, alakszerű határozat – informális feljegyzések esetleges megléte pedig alkalmatlan ezen per megindítására.

A felügyelőbizottság tagjának felelősségét tehát értékhatártól függően az illetékes járásbíró, vagy törvényszék előtt kell megindítani, amely helyzet álláspontom szerint bizonyos tekintetben vitatható. A tisztségviselő felelősségének megállapítása ugyanis legalább olyan speciális szakértelmet igénylő kérdés, mint a befolyásszerzéssel, vagy a tagok közötti elszámolással kapcsolatos ügycsoport, tehát helyesebb lenne ezt az ügýtípust is törvényszéki hatáskörbe utalni, figyelemmel arra, hogy az eltérő bírósági szinteken párhuzamosan futó eljárások felesleges többletterhet jelentenek mind az eljáró bíróságok, mind pedig a jogkeresők számára, hiszen az idegen iratok bíróság általi beszerzése, a párhuzamos eljárások esetleges felfüggesztése jelentősen megnyújtja a perek időtartamát, és a bizonytalan helyzet a társaságok működőképességét nagyban gyengíti. A felperes gazdasági társaság által megindítható kártérítési per vagyoni jogi pernek minősül, így az eljáró bíróság illetékessége is az általános szabályok szerint alakul: a Pp. 29-41. §-aiban írtak szerint mind az alperes bizottsági tag, vagy tagok, mind pedig a károkozás helye szerinti bíróság előtt sor kerülhet annak megindítására.

A felügyelőbizottság tagjával szembeni igény érvényesítésére nyitvaálló lehetőség, hogy a jogi személy alapító okiratában a tagok/részvényesek választottbírói kikötéssel élnek, és így a vitás helyzetet nem rendesbíró, hanem fokozott szakértelemmel rendelkező tagokból álló választottbíró előtt folytatják le.

A hazai cégek sajátosságaiból fakadóan azonban a választottbírói út választása a jövőben sem fog ugrásszerűen megnövekedni, egyrészt annak első látásra magasabbnak tűnő költségei, másrészt pedig annak okán sem, hogy a klasszikusan kisméretű vállalkozásoknak

nincsenek tapasztalatai az egyfokú és gyors választottbíróági eljárással kapcsolatban. Elmondható azonban, hogy azon méretű cégek, amelyeknél felügyelőbizottság létesítése indokolt (vagy egyenesen kötelező), már meghaladják azon üzemméretet, ahol lényegesen kifizetődőbb lehet a jogvitát választottbíróági úton rendezni

A választottbíróági eljárás kikötése ugyanis kifejezetten előnyt is jelenthet. Egyrészt az eljárás gyorsasága, hiszen például az Agrárkamara mellett működő állandó választottbíróóság statútuma szerint, ha az ügyet sürgősségi eljárásban tárgyalja, úgy a jogvita befejezésére 60 napon belül kerül sor; másrészt pedig az eljárási díjak ez esetben kedvezőbbek, mint rendesbíróági út esetén.[lxxii]

A választottbíróági kikötés lehetősége bizonyos esetekben azonban az újabb jogfejlődésben egyre inkább háttérbe szorul: annak ellenére, hogy az elmúlt két évtizedben egyre jelentősebbé vált a választottbíróági utat választók száma, érzékelhető azon jogalkotói - és ezzel párhuzamosan jogalkalmazói - törekvés, hogy bizonyos ügycsoportok esetén ezen jogvita megoldási mód szerepe csökkenjen. Ezen tendencia felé mutat részint a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény azon szabálya, mely szerint az állami és önkormányzati vagyon kezelője nem veheti alá magát választottbíróági eljárásnak,[lxxiii] továbbá sok esetben korlátozásra kerül a fórumválasztás szabadsága: példa erre, hogy az Agrárkamara mellett működő állandó választottbíróóság ugyanis kizárólagosan jogosult eljárni az agrárgazdasággal kapcsolatos ügyekben,[lxxiv] tehát a mezőgazdasági, élelmiszer-ipari vagy vidékfejlesztési tevékenységgel foglalkozó cégek jogvitáiban, amennyiben korábban alávetésre került sor, úgy kötelezően az a Agrárkamara melletti választottbíróóság jogosult eljárni, akkor is, ha az alávetés a kamarai törvény elfogadását megelőzően keletkezett, és más (pl.: a Magyar Kereskedelmi- és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság) testület kiválasztására került sor.

5.2. Az igény érvényesítésének határideje

A felügyelőbizottság tagjával szembeni kártérítési igény érvényesítésére az általános szabályok szerinti, öt éves elévülési időn belül van lehetőség. Az igényérvényesítési időt illetően annak kezdődőpontjáról is beszélhetünk. Nyilvánvalóan az ellenőrzési tevékenység egy adott jogügyletet, vagy időszakot érinthet, így amennyiben az ellenőrzésre nyitvaálló idő még nem telt el (például mert az üzleti évet követő ötödik hónap 31. napját megelőzően), úgy a kereset benyújtása egyértelműen idő előtti, annál is inkább, mert a kártérítési igény feltételezi, hogy a kár bekövetkezett, és annak értéke meghatározható, tehát valamilyen tényleges kár, értékcsökkenés, vagy elmaradt vagyoni előny, továbbá a káreseménnyel okozati összefüggésben felmerült igazolt és szükséges költség, kiadás.[lxxv]

Amennyiben a kártérítési igény azonban testületi határozattal áll összefüggésben, és célszerűnek látszik a társaság felügyelőbizottsági határozatának megtámadása is, úgy e körben fontos megjegyezni, hogy annak határideje eltérő. A kereset benyújtására vonatkozó határidő a határozathozatalról való tudomásszerzéstől számított 30 nap; amely anyagi jogi határidő. Ezen határidő számítása során – figyelemmel a korábban kialakult töretlen bírósági gyakorlatra, valamint a 4/2003. PJE számú polgári jogegységi határozatban foglaltakra, nincs helye igazolási kérelemnek, továbbá a keresetlevél határidő utolsó napján érkeztetésre kell, hogy kerüljön az illetékes bíróságon.[lxxvi] A keresetindításra nyitvaálló határidő ugyanis jogvesztő, ez esetben tehát a Pp. 105. § (4) bekezdésében foglaltak nem alkalmazhatóak, a pert a keresetlevél idézés kibocsátása nélkül való elutasításával meg kell szüntetni.[lxxvii]

5.3. A felmentvény kérdése

A legfőbb szerv által a vezető tisztségviselő számára adott felmentvény azt jelenti, hogy a legfőbb szerv a beszámoló megvizsgálása alapján lemond arról, hogy a legfőbb szerv a vezető tisztségviselővel szemben kártérítési igénnyel lépjen fel azoknak a tényeknek az ismeretében, amelyek a társaság éves beszámolója, mérlege és eredménykimutatása alapjául szolgáltak. A Gt. által 2006-ban a hazai jogba ismételtelen bevezetett jogintézmény egyáltalán nem újdonság;

jogalkotó részlegesen visszahozta a háború előtti jogunkban már ismert felmentvény jogintézményét. Az 1875. évi Kt. 179. §-a rendelkezett az igazgatóság és a felügyelőbizottság megválasztásáról, elmozdításáról és felmentéséről. A törvénynek a felmentésre vonatkozó kitétele nem a mai értelemben használt visszahívásra vonatkozott, hanem az igazgatóság, illetve a felügyelőbizottság számára adott felmentvényre. A Korlátolt felelősségű társaságról szóló 1930. évi V. tc. már a felmentvény kifejezést használta, de a felmentvény intézményét a kft. törvény csak az ügyvezető vonatkozásában szabályozta, a felügyelőbizottság vonatkozásában nem. Korábbi jogunkban a felmentvény kiterjedt a vezető tisztségviselőkre és a felügyelőbizottsági tagokra, az új jogi szabályozás azonban csak a vezető tisztségviselők esetében intézményesítette a felmentvényt.[lxxviii] A felmentvény egyoldalú jogügylet, amely nem vonható vissza, annak hatálya már megtételekor beáll, egyfajta bizalmi jogügylet, a tagok bizalmi megnyilvánulása a tisztségviselő irányában, amellyel a legfőbb szerv igazolja, hogy a vezető tisztségviselők a vizsgált időszakban a gazdasági társaság érdekeinek szem előtt tartásával jártak el.

A Ptk. a felmentvényről igencsak szűkszavúan rendelkezik: a Ptk. 3:117. § (1) bekezdése alapján ha a társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselő kérésére a beszámoló elfogadásával egyidejűleg az előző üzleti évben kifejtett ügyvezetési tevékenység megfelelőségét megállapító felmentvényt ad, a társaság a vezető tisztségviselő ellen akkor léphet fel az ügyvezetési kötelezettségek megsértésére alapozott kártérítési igényvel, ha a felmentvény megadásának alapjául szolgáló tények vagy adatok valótlanok vagy hiányosak voltak. Az üzleti év közben, tehát ha a vezető tisztségviselői jogviszony két egymást követő, beszámolóval foglalkozó ülés között megszűnik, a vezető tisztségviselő kérheti, hogy a legfőbb szerv következő ülésén döntsön a felmentvény kiadásáról.[lxxix] Mint látható, a hatályos törvény hallgat a felügyelőbizottsági tag részére adható felmentvényről, így annak megadására kizárólag azon esetben van lehetősége a tagoknak, ha a társaságnál ügydöntő felügyelőbizottság működik. A Ptk. 3:123. § (3) bekezdése szerint a felügyelőbizottság tagjaira - ügydöntő tevékenységük tekintetében - megfelelően alkalmazni kell azokat a rendelkezéseket, amelyek az adott kérdésben az e törvény alapján döntésre jogosult személyekre vonatkoznak, így tehát arra is van lehetőség, hogy a fenti jognyilatkozatot a társaság ne pusztán a vezető tisztségviselők, hanem az FB tagjai részére megtegye.

A felmentvény gyakorlatilag egyrészt egy ígérvény: annak jele, hogy a társaság a tisztségviselő feladatai ellátásával elégedett, és így vállalja, hogy eltekint az esetleges kártérítési igények érvényesítésétől. Indokolt lenne, hogy ez a lehetőség a felügyeleti tevékenységgel összefüggésben is megnyíljon cégek számára: egyrészt ugyanis amennyiben erre az ügyvezetés rendelkezik, úgy nincs annak érdemi indoka, hogy a jóval kisebb súlyú bizottság tagjai ne élhessenek ezen kedvezménnyel, másrészt pedig esetlegesen előfordulhat, hogy bizonyos, az egyes társasági jogügyletekkel kapcsolatos kérdésekkel az FB tagjai hatékonyabban foglalkoznának, és a bizottság ülései igazán hatékonyak és túlzottan eredményesnek lennének tekinthetők, nem csupán formális szerepet játszanának, amennyiben a sikeres felügyeleti tevékenységgel járna bizonyos garancia is. Fontos lenne ez, ugyanis egy erős, a feladatait komolyan vevő FB tagjai kényszerűen nem a társaság legnépszerűbb tisztségviselői, holott pontosan a társaság tagjainak érdekeit képviselik, ezzel pedig szorosan együtt járna az, hogy a tagság ne pusztán javadalmazásuk mértékén való javítással, hanem esetlegesen a mindennapokban gesztusnak tűnő, vitás esetben viszont valós jogállási garanciákat nyújtó jognyilatkozat megtételével is honorálhatná a bizottsági tagok eredményes munkáját.

6. A felügyelőbizottság intézményének értékelése

A hazai gyakorlatban sok esetben a felügyelőbizottság nem egyéb, mint díszes pántlika a társaság kalapján, ugyanis helyét és szerepét nem tudja betölteni. Ennek elsősorban szervezetszociológiai okai vannak: gyakorta a tagok kiválasztása során előtérbe kerül a korábbi tisztségviselők jutalmazás iránti igénye, és a felügyeleti jogkör gyakorlása helyett sokkal inkább

egyfajta informális irányításra kerül sor. Természetesen ez a folyamat messze nem ördögtől való: a társaságot hosszú időn keresztül irányító, és azt mint a tenyerét ismerő szakember nélkül a felügyelőbizottság csak kevéssé lehet hatékony, és ezen tagok informális kapcsolatrendszere, érdekvényesítési rutinja a cég számára kifejezetten hasznos is lehet.

Más esetekben, különösen állami résztulajdonú társaságokban megfigyelhető, hogy a bizottsági tagsághoz kevéssé szükséges társaságirányítási, vagy a cég profiljába vágó (pl.: energetikai) szakértelem, és az így kiválasztott tagok alkotják a szerv azon tagságát, akik a mindennapi ellenőrzési folyamatok során tevékenységet csak korlátozottan fejtenek ki, így pedig a bizottság eredményessége ismételten megkérdőjelezhető.

A tagok kiválasztásán túlmenően meg kell jegyezni, hogy alapvetően a felügyelőbizottság eszköztelen. A belső ellenőrzés rendszerétől elválasztottan működik, a rendelkezésére álló adatok pedig szűrtlen kerülnek birtokába, így gyors és hatékony ellenőrzésre nincs mód. Problémát okoz, hogy a valóságban az FB igencsak lassú reagálását a szerv: összehívása, szabályszerű ülés lebonyolítása, a szükséges információk összegyűjtése az egyes gazdasági eseményekre való azonnali reagálást nem teszi egykönnyen lehetővé. Az ügydöntő felügyelőbizottság azonban ezzel szemben hatékony eszköze a döntési kompetenciák megosztásának, amennyiben ugyanis az egyes, kiemelt döntések előtt szükséges ezen szerv jóváhagyása, úgy a meghozott döntések jóval megalapozottabbak lehetnek.

A felügyelőbizottság rendelkezésére álló eszköztelenséget tekintve azonban fontos azt megállapítani, hogy a társasági „piramis” megbontása nem indokolt. Így az FB alá rendelt belső ellenőrzés – főképp kis- és közepes méretű vállalatoknál megtöri a céges hierarchiát, és káros belső folyamatokhoz vezethet, hiszen a munkáltatói jogkör gyakorlása kérdésessé válik, továbbá egyes részfeladatok a megkettőzött rendszerben könnyedén el is sikkadhatnak. Véleményem szerint indokolt azonban a menedzsment és a felügyelőbizottság szorosabb együttműködésére törekedni, és az a cégbírói gyakorlat, amely az igazgatóság és a felügyeleti szerv közös ülésezését helytelennek tartja, annyiban nem megfelelő, hogy ezen eszközzel megelőzhető a káros információdeficit kialakulása.

A belső ellenőrzési rendszer megléte véleményem szerint a gazdasági társaságok működése szempontjából igen fontos funkciókkal bír. A törvényes működés időszaki vizsgálata ugyanis véleményem szerint nem pusztán egyfajta klasszikus ellenőrzési feladatkört jelent, hanem segítség a menedzsment számára. Segít a vállalkozásnak, hogy a nyilvánvalóan hibás döntési mechanizmusait, működésbeli anomáliáit belső szervezetében, peres eljárásokat vagy hatósági ellenőrzéseket, netán a cégbírói törvényességi felügyeleti eljárását megelőzve rendezze, és segít a gazdaság egészének is, ugyanis a szabálytalanul működő, rosszhiszeműen tevékenykedő cégek kiszűrésével növekszik a vállalkozásokba vetett közbizalom, ez pedig – hosszú távon – egyet jelent a gazdaság felpezsdülésével is. Milyen alapon várhatunk el tisztességes piaci magatartást egy olyan cégtől, amely már saját működése során sem tartja be a rá vonatkozó jogszabályi előírásokat? Könnyen belátható, hogy az átlátható piaci mechanizmusok megléte, a „becsületes vállalkozó” eszményképe pontosan a cég törvényes működésével indul. Ennek a folyamatnak szükséges eszköze egy hatékony belső felügyeleti eljárás, ezért szükséges az előzőekben tárgyalt jogintézmény hathatós alkalmazása.

Úgy vélem, hogy bár kifejezetten öröndetes, hogy a piacra lépni kívánó vállalkozások könnyebben és gyorsabban megjelenhetnek a gazdaság színpadán, azonban ez nem jár együtt az ügyvezetői, cégtulajdonosi fegyelem megerősödésével. A gazdasági társaságok vezetése teljes embert kíván, illetve fogalmazhatnánk úgy is, hogy a cégvezetés is hivatásnak tekinthető, szükségszerű tehát, hogy a tisztségviselők is átérezzék a helyzetük súlyát, azonban a cégbírói által törlési eljárásban megszüntetett cégek jelentős száma sajnálatos módon nem erről tanúskodik. A jelenlegi rendszerben semmiféle előképzettség sem szükséges ahhoz, hogy valakiből egy cég vezetője legyen. Nyilvánvaló, hogy a vállalkozás szabadságának elve alapján ez a jog nem is korlátozható, azonban természetesen kell vennünk, hogy a gazdasági társaság vezetője ismeri a saját cégére irányadó szabályozási környezetet, nem feladata tehát a cégbíróságnak tanácsadással segítenie az ügyvezetőket, a cégtörvényességi felügyeletbe nem fér bele a jogalanyok „nevelgetése.” Belefér azonban egy hatékony, jól működő felügyelőbizottság

tevékenységébe az, hogy a menedzsmentet segítve, a tagok és a vállalkozás vagyonát őrizve, segítse a cég működését, és növelje a hazai vállalkozások eredményességét is.

A cégek rászorítása a jogkövetésre tehát egy fontos állami feladat. Önmagában a jogkövető magatartás sem csodaszer, azonban ha a társadalomban hosszú távon megfelelő mértékben elterjed a kellő jogtudat, azaz a helyesnek, jogszerűnek tartott magatartásról kialakított nézet, úgy nyilvánvalóan a gazdasági élet tisztasága is erősödni fog.

Irodalomjegyzék

- [1] Csehi Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyv tervezeteiben – egy kísérlet eddigi története, Polgári Jogi Kodifikáció, 2008/5-6.; 4-13.
- [2] A folyamat már gyakorlatilag az egyesülési jogra irányadó új joganyag 2011-es elfogadásával megkezdődött.
- [3] Kisfaludi András: A társasági jog helye a jogrendszerben, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/3.; 3-12. old.
- [4] A szövetkezeti rendszerfejlesztéssel és működéssel összefüggő szabályokról szóló törvény tervezetének 5. § (4) bek. és 49. § e) pontja szerint
- [5] Sárközy Tamás: Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban, HVG-Orac, 2013., 161. old.
- [6] A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (Sztv.) 7. §
- [7] A Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 38. §
- [8] Zsohár András: A szövetkezeti törvénytervezet magyarázata a Ptk.. jogi személyekre vonatkozó részében; Gazdaság és Jog, 2011/9. 3-6. old.
- [9] Sztv. 46. § (2)
- [10] Bartus Pál – Dr. Fekete József: Szembenézés a hazai szövetkezés mai állapotával; Szövetkezés, 2012/1-2. szám, 80. old.
- [11] Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (Ectv.) 11. § (1) bekezdése alapján 2012. január 1. napjától kezdődően törvényességi ellenőrzést lát el az ügyészség a törvény hatálya alá tartozó szervezetek felett.
- [12] A hegyközség felett a hegyközségekről szóló 2012. évi CCXIX. törvény 51. § (1) bekezdése alapján a Vidékfejlesztési Miniszter – a fővárosi és megyei kormányhivatalok mezőgazdasági szakigazgatási szerveinek kijelöléséről szóló 328/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet 15. § (1) bekezdése értelmében a megyei kormányhivatal földművelésügyi igazgatósága újtján törvényességi felügyeletet gyakorol.
- [13] Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog tankönyve, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938.
- [14] Sárközy Tamás: Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban, HVG-Orac, 40. oldal
- [15] Sárközy: Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban, 116. old.
- [16] Nochta Tibor: Társasági jog, Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 2011., 150. old.
- [17] Kecskés András: Felelős társaságirányítás (Corporate governance), HVG-Orac, Budapest, 2011., 264. old.
- [18] Sárközy Tamás: A gazdasági társaságok vezetési rendszeréről, Gazdaság és Jog, 2010/7-8, 3-10. old.
- [19] Kecskés: Felelős társaságirányítás, 265. old.
- [20] Halász Vendel – Kecskés András: Társaságok a tőzsdén, HVG-Orac, Budapest, 2011., 299. old.
- [21] Török Tamás: A gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő közötti jogviszony, Gazdaság és Jog, 2001/4; 3-9. old.
- [22] Ptk. 3:119. §
- [23] Ptk. 3:290. § (1) bek.
- [24] Ptk. 3:290. § (3) bek.
- [25] Ptk. 3:349. § (1) bek.
- [26] Gt. 33. § (2) bek.
- [27] Petrik Ferenc (sorozatszerk.) - Sárközy Tamás (szerk.): A Jogi Személy – Az új Ptk. magyarázata II/VI. Kötet, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013., 62. old.
- [28] Ptk. 3:22. § (4) és (5) bekezdései
- [29] Ptk. 3:26. § (2) bek.
- [30] Kecskés: Felelős társaságirányítás, 279. old.
- [31] BÉT Felelős Társaságirányítási Ajánlásai 2. 4.1. pont,
https://client.bet.hu/topmenu/kibocsatok/tarsasagiranyitas/felelos_tars_ir.html?pagenum=2 , letöltés ideje: 2016. 08. 29.

- [32] MNV Zrt. Ajánlások az állami tulajdonú vállalatok számára, 154. pont; http://www.mnvzrt.hu/eljarasidokumentumok/ajanlas_az_allami_tulajdonu_tarsasgok_szamara/ajanlas_allami_tulajdonu_tarsasgok_szamara.html , letöltés ideje: 2016. 08. 28.
- [33] MNV Zrt. Ajánlások az állami tulajdonú vállalatok számára, 155. pont.
- [34] Sárközy Tamás: Húsz éves a gazdasági társaságok szabályozása, *Gazdaság és Jog*, 2009/1., 3-9. old.
- [35] Kecskés András: A tőzsdei társaságok tulajdonosi szerkezete az Európai Unióban és az Egyesült Államokban, *Európai Jog*, 2011/6.; 3-15. old.
- [36] BH2012.226.
- [37] Gadó Gábor: Kógens-e a diszpozitív? *Céghírnök*, 2013/9. 3-5.old.
- [38] BH1996. 549.
- [39] BH2002. 367.
- [40] Ptk. 3:26. § (3) bek. első fordulata
- [41] Ptk. 3:26. § (3) bek. második fordulata
- [42] BÉT FTA 2. 4. 2. pontja
- [43] BÉT FTA 2. 5. 1. pontja
- [44] Ptk. 3:27. § (3) bek.
- [45] Az új Ptk. Magyarázata, 62. old.
- [46] Ptk. 3:27. § (1) bek.
- [47] Ptk. 3:27. § (2) bek.
- [48] Legf. Bír. Gfv. X. 30.329/2007.
- [49] Török Tamás: Felelősség a társasági jogban, HVG-Orac, Budapest, 2007., 346. old.
- [50] Az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről és szétválásáról szóló 2013. évi CLXXVI. törvény 2. § (2) bek.
- [51] Nochta Tibor: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban, Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 2005., 192. old.
- [52] A szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény 34. §
- [53] pl. Gt. 221. § (2) bekezdése szerint részvénytársaságnál osztalékelőleg kifizetésére vonatkozó igazgatósági határozathoz
- [54] Nochta Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján, *Gazdaság és Jog*, 2013/6., 3-8. old.
- [55] Fónagy Sándor: A társaság jogi személyiségeivel visszaélő tulajdonos, illetve a vezető tisztségviselő kárfelelőssége, *Gazdaság és Jog*; 2010/9-10; 9-16. old.
- [56] Cúria C. 1908. november 17. 421/908., Idézi: Fónagy: id. mű. 9. old.
- [57] 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról 36. § (4) bek.
- [58] Nochta: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban, 193. old.
- [59] Nochta: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban, 194. old.
- [60] Ptk. 3:28. §
- [61] Bodzási Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre; *Gazdaság és jog*, 2013/6. 8-14. old.
- [62] Ptk. 3:123. § (2) bek. második fordulata
- [63] Ptk. 3:121. § (3) bek.
- [64] Ptk. 3:121. § (4) bek.
- [65] Török Tamás: A gazdasági társaság és a felügyelő bizottság közötti jogviszony, *Gazdaság és Jog*, 2001/9., 10-15. old.
- [66] Török Tamás: Felelősség a társasági jogban, 349. old.
- [67] Sárközy Tamás: Jogi felelősség a gazdaságban, *Gazdaság és Jog*, 2008/7-8, 3-9. old.
- [68] Ptk. 3:92. § (2) bekezdésének c) szerint társasági jogvitának minősül a gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita; míg a ptk. 3:330. § (2) bekezdésének c) pontja szerint szövetkezetek esetében szövetkezeti jogvitának minősül a szövetkezet és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita.
- [69] Pp. 23. § (1) bek. ed) pontja
- [70] Pp. 23. § (1) bek. ef) pontja
- [71] Pp. 23. § (1) bek. ec) pontja
- [72] Kecskés László – Lukács Józsefné: Választottbírók könyve; HVG-Orac, 2012, 179. oldal
- [73] A nemzeti vagyonról szóló 2011. CXCVI. törvény 17. § (3) bek.
- [74] A Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamaráról szóló 2012. évi CXXVI. törvény 32. § (2) bek.
- [75] Török: Felelősség a társasági jogban, 42. old.
- [76] EH.2001.555.
- [77] A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának a bírósági eljárást megindító keresetlevél vagy kérelem késedelmes benyújtásáról szóló 4/2003. számú polgári jogegységi határozata
- [78] Balásházy Mária: A felmentvény jogi természete a hatályos társasági törvényben; *Gazdaság és Jog*, 2010/11., 3-4. old.
- [79] Ptk. 3:117. § (2) bek.